

COMITETUL ONU PENTRU DREPTURILE PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI - COMENTARIU GENERAL PRIVIND ARTICOLUL 19: VIAȚA INDEPENDENTĂ ȘI INTEGRAREA ÎN COMUNITATE

I. Introducere

1. Persoanelor cu dizabilități li s-au negat de-a lungul istoriei opțiunile personale și individuale precum și controlul asupra tuturor aspectelor vieții lor. Despre mulți s-a presupus că sunt incapabili să trăiască independent în cadrul unor comunități alese de ei înșiși. Sprijinul nu există sau este legat de aranjamente speciale ale modului de trai iar infrastructura în cadrul comunității nu se bucură de design universal. Resursele se investesc în instituții în loc să fie destinate dezvoltării posibilității ca persoanele cu dizabilități să trăiască independent în cadrul comunității. Toate acestea au condus la abandonare, dependența de familie, instituționalizare, izolare și segregare.

2. Articolul 19 din Convenția cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități recunoaște dreptul egal al tuturor persoanelor cu dizabilități de a trăi independent și de a fi integrate în comunitate, cu libertatea de a alege și de a deține controlul asupra vieții proprii. La baza sa stă principiul central al drepturilor omului potrivit căruia toate ființele umane se nasc egale în demnitate și drepturi și fiecare viață are aceeași valoare.

3. Articolul 19 accentuează că persoanele cu dizabilități sunt subiect de drept și deținătoare de drepturi. Principiile generale ale Convenției (art. 3), îndeosebi cel al respectului pentru demnitatea inerentă, autonomia și independența individului (art. 3 (a)), precum și cel al participării depline și efective și al integrării în societate (art. 3 (c)), stau la baza dreptului de a trăi independent și de a fi integrat în comunitate. Și alte principii consacrate în Convenție sunt esențiale pentru interpretarea și aplicarea articolului 19.

4. Viața independentă și integrarea în comunitate sunt idei care din punct de vedere istoric au izvorât de la persoane cu dizabilități ce și-au afirmat cu hotărâre controlul asupra modului în care doreau să trăiască creând forme de sprijin care să le compenseze dizabilitatea, cum ar fi asistența personală, și cerând ca facilitățile din cadrul comunității să fie în acord cu prerogativele designului universal.

5. În Preambulul Convenției, statele părți au recunoscut că multe persoane cu dizabilități trăiesc în sărăcie și au accentuat nevoia de a aborda problema impactului sărăciei. Costurile excluderii sociale sunt mari deoarece aceasta perpetuează dependența și prin aceasta amestecul în libertățile individuale. Excluderea socială are drept consecință stigmatul, segregarea și discriminarea, care pot duce la violență, exploatare, abuz care vin să se adauge la stereotipiile ce conduc la un ciclu al marginalizării persoanelor cu dizabilități. Politicile și planurile de acțiune concrete pentru integrarea socială a persoanelor cu dizabilități, inclusiv prin promovarea dreptului acestora la viață independentă (articolul 19), reprezintă un mecanism rentabil de asigurare a exercitării drepturilor, a dezvoltării durabile și a reducerii sărăciei.

6. Comentariul general de față urmărește să vină în ajutorul statelor părți pentru implementarea articolului 19 și îndeplinirea obligațiilor ce decurg din Convenție. El se ocupă în primul rând de obligația de a asigura fiecărui individ exercițiul dreptului la viață independentă și de a fi integrat în comunitate, dar are legătură și cu alte prevederi. Articolul 19 îndeplinește un rol aparte fiind unul dintre articolele cu cea mai largă acoperire și cu cele mai multe intersecții din Convenție și trebuie avut în vedere ca fiind esențial pentru implementarea tuturor articolelor Convenției.

7. Articolul 19 are implicații asupra drepturilor civile și politice precum și asupra drepturilor economice, sociale și culturale și este un exemplu al interconexiunii, interdependenței și indivizibilității tuturor drepturilor omului. Dreptul la viață independentă și integrare în comunitate nu poate fi realizat decât dacă sunt îndeplinite toate drepturile economice, civile, sociale și culturale consfințite în acest document normativ. Dreptul internațional al drepturilor omului impune obligații dintre care unele sunt cu efect imediat iar altele pot fi îndeplinite în mod progresiv.¹ Realizarea

¹ Comitetul pentru drepturi economice, sociale și culturale (CESCR), Comentariul general nr. 3: Natura obligațiilor statelor părți (art. 2, alin. 1 al Pactului), 14 decembrie 1990, E/1991/23, alin. 1-2.

deplină face totodată necesare schimbări care este posibil să trebuiască să fie făcute în etape, indiferent despre care dintre drepturile civile și politice sau sociale, economice și culturale este vorba.

8. Articolul 19 reflectă diversitatea abordărilor culturale ale traiului omenesc și este astfel conceput încât conținutul său să nu fie tributary unor anumite norme și valori culturale. A trăi în mod independent și a fi integrat în comunitate sunt concepte ale traiului omenesc pe tot cuprinsul globului, aplicabile în contextul dizabilității. Ele înseamnă exercitarea libertății de opțiune și de control asupra deciziilor care afectează viața cuiva la valorile maxime ale nivelului de autodeterminare și de interdependență în cadrul societății. Realizarea acestui drept trebuie să fie efectivă în contexte economice, sociale, culturale și politice diferite. Dreptul de a trăi în mod independent și de a fi integrat în societate se referă la toate persoanele cu dizabilități, indiferent de rasă, culoare, origine, sex, sarcină și maternitate, stare civilă, familie sau carieră, identitate de gen, orientare sexuală, limbă, religie, opinie politică sau de altă natură, origine națională, etnică, indigenă sau socială, statutul de emigrant, solicitant de azil sau refugiat, asociere cu un membru al unei minorități naționale, statutul economic sau proprietate, starea de sănătate, genetică sau altă predispoziție de boală ereditară și de vârstă sau de orice alt statut.

9. Dreptul din articolul 19 are rădăcini adânci în dreptul internațional al drepturilor omului. Declarația Universală a Drepturilor Omului accentuează în articolul 29 (1) asupra interdependenței dintre dezvoltarea personală a individului și aspectul social al apartenenței la comunitate: „Individul are îndatoriri față de comunitate, numai în cadrul acesteia fiind posibilă dezvoltarea liberă și deplină a personalității sale”. Articolul 19 își are rădăcinile în drepturi civile și politice precum și economice, sociale și culturale: dreptul la libertatea de mișcare și la libertatea de a-și alege locul de rezidență (art. 12 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice) și dreptul la un nivel de trai adecvat, inclusiv la îmbrăcăminte, hrană și locuință adecvate (art. 11 din Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale) precum și dreptul la comunicare elementară constituie fundamentul dreptului de a trăi în mod independent și de a fi integrat în comunitate. Libertatea de mișcare, nivelul de trai adecvat precum și capacitatea de a înțelege și de a i se înțelege propriile preferințe, alegeri și decizii, reprezintă condiții indispensabile pentru demnitatea umană și libera dezvoltare a unei persoane.²

10. Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor accentuează asupra egalității dintre femei și bărbați și condamnă discriminarea împotriva femeilor în toate formele sale (art. 1). Convenția reafirmă egalitatea dintre femei și bărbați în probleme juridice, inclusiv capacitatea juridică și oportunitățile de exercitare a acestei capacități (art. 15 (2)). Ea cere de asemenea statelor părți să recunoască aceleași drepturi în legătură cu legea referitoare la mișcarea persoanelor și libertatea de a-și alege locul de rezidență și domiciliul (art. 15 (4)).

11. Articolul 9 (1) din Convenția cu privire la drepturile copilului cere statelor părți „să ia măsuri pentru ca niciun copil să nu fie separat de părinții săi împotriva voinței acestora, exceptând situația în care autoritățile competente decid, sub rezerva revizuirii judiciare și cu respectarea legilor și a procedurilor aplicabile, că această separare este în interesul superior al copilului”. Statele părți la Convenție „vor acorda ajutor corespunzător părinților și reprezentanților legali ai copilului în exercitarea responsabilității care le revine în legătură cu creșterea copilului” așa cum garantează articolul 18 (2). În plus, articolul 20 stabilește că „copilul care este, temporar ori permanent, lipsit de mediul său familial sau care, pentru protejarea intereselor sale, nu poate fi lăsat în acest mediu are dreptul la protecție și asistență speciale din partea statului (Art. 20 (1)), iar „statele părți, în conformitate cu legislația lor națională, vor asigura protecție alternativă pentru un astfel de copil” (Art. 20 (2)). Îngrijirea alternativă acordată pe motiv de dizabilitate ar fi discriminatorie.

12. Articolul 23 (1) stabilește în continuare că toți copiii cu dizabilități trebuie să se bucure de o viață trăită în demnitate în condiții care să asigure dependența de sine și să înlesnească participarea activă în cadrul comunității. Comitetul pentru drepturile copilului și-a exprimat îngrijorarea față de numărul mare de copii cu dizabilități plasați în instituții și a îndemnat statele părți [să reducă acest număr] prin programe de dezinstituționalizare care să le sprijine capacitatea de a trăi în sânul

---

² Declarația Universală a Drepturilor Omului, articolul 22; Comitetul Drepturilor Omului, Comentariul general nr. 27, alin. 1; Comitetul pentru drepturi economice, sociale și culturale, Comentariul general nr. 4, ali. 7.

propriei familii, al familiei extinse sau al familiei de împrumut.³

13. Egalitatea și nediscriminarea sunt principii fundamentale ale dreptului internațional al drepturilor omului și sunt consfințite de toate instrumentele de bază din domeniul drepturilor omului. În Comentariul său general nr. 5, Comitetul pentru drepturi economice, sociale și culturale subliniază că „segregarea și izolarea realizate prin impunerea unor bariere sociale” constituie o discriminare. El accentuează totodată în legătură cu articolul 11 că dreptul la un nivel de trai adecvat presupune nu doar a avea acces egal la hrană adecvată, la o locuință accesibilă și alte cerințe materiale de bază, ci și disponibilitatea unor servicii de sprijin și a unor dispozitive și tehnologii asistive care să respecte în totalitate drepturile persoanelor cu dizabilități.⁴

14. Articolul 19 precum și conținutul Comentariului general de față trebuie de asemenea să ghideze și să sprijine implementarea Noii Agende Urbane (Habitat III) și ca parte integrantă a Agendei 2030 pentru Dezvoltare și a Obiectivelor Dezvoltării Durabile. Noua Agendă Urbană pledează pentru o viziune a orașelor și a așezărilor umane în care toate persoanele se bucură de drepturi și oportunități egale prin promovarea unor orașe și așezări umane incluzive, juste, sigure, sănătoase, accesibile, cu costuri în limitele posibilităților, flexibile și durabile. În legătură cu articolul 19 din Convenție, ODD 10.2*, emanciparea și promovarea incluziunii sociale, economice, și politice pentru toți, ca și ținta 11.1, asigurarea pentru toți a accesului la o locuință adecvată, sigură și cu costuri în limitele posibilităților precum și a unor servicii în limitele posibilităților, sunt de o deosebită importanță.

15. Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități a constatat progrese în deceniul trecut în privința implementării articolului 19. Totuși, Comitetul observă că există o discontinuitate între obiectivele și spiritul articolului 19 și nivelul implementării sale. Printre barierele care rămân de depășit se numără următoarele:

(a) Negarea capacității juridice, fie prin legi și practici formale sau în fapt prin punerea luării deciziei privind locul și modul de trai în sarcina altei persoane;

(b) Sprijin social și modalități de protecție inadecvate care să asigure viața independentă în cadrul comunității;

(c) Cadrul juridic și alocații de la buget inadecvate menite să asigure asistență personală și sprijin individualizat;

(d) Instituționalizare fizică și reglementată, inclusiv a copiilor și tratament forțat în toate formele sale;

(e) Lipsa strategiilor și planurilor de dezinstituționalizare precum și investirea de fonduri în instituții de îngrijire;

(f) Atitudini negative, stigmate și stereotipii care împiedică integrarea persoanelor cu dizabilități în comunitate și accesul la asistența oferită;

(g) Idei greșite despre dreptul de a trăi independent în cadrul comunității;

(h) Lipsa de servicii și facilități puse la dispoziție, acceptabile, în limitele posibilităților materiale, accesibile și adaptabile, în domenii precum transportul, îngrijirea sănătății, școli, spații publice, locuințe, teatre, cinematografe, bunuri și servicii precum și în clădirile publice;

(i) Lipsa de mecanisme de monitorizare adecvate pentru asigurarea implementării corespunzătoare a articolului 19, inclusiv participarea organizațiilor reprezentative ale persoanelor cu dizabilități;

(j) Insuficiența preocupare pentru dizabilitate atunci când se repartizează alocațiile bugetare; și

(k) Descentralizare necorespunzătoare, care are drept urmare disparități între autoritățile locale și șanse inegale de a trăi în mod independent în cadrul comunității în statul parte respectiv.

---

³ Comitetul pentru drepturile copilului, Comentariul general nr. 9 (2006), Drepturile copiilor cu dizabilități, CRC/C/GC/9, 27 februarie 2007, alin. 47.

⁴ Comitetul pentru drepturi economice, sociale și culturale, Comentariul general nr. 5, alin. 15 și alin. 48-49.

* Obiectivele Dezvoltării Durabile (ODD) au, la rândul lor, mai multe ținte (targets, în limba engleză) și indicatori. (n.tr.)

II Conținutul normativ al articolului 19

A. Definiții

16. În Comentariul general de față se aplică următoarele definiții:

(a) **Viață independentă:** viață independentă/a duce o viață independentă înseamnă că indivizilor cu dizabilități li se pun la dispoziție toate mijloacele necesare care să le permită să-și exercite alegerea și controlul asupra vieții proprii și să ia toate deciziile care privesc viața lor. Autonomia personală și autodeterminarea sunt fundamentale pentru viața independentă, incluzând accesul la transport, la informație, la comunicare și la asistență personală, locul de rezidență, rutina zilnică, obiceiuri, loc de muncă decent, relații personale, îmbrăcăminte, nutriție, igienă și îngrijirea sănătății, drepturi religioase, culturale precum și sexuale și reproductive. Aceste activități se leagă de dezvoltarea identității și personalității unei persoane: unde locuim, cu cine, ce mâncăm, dacă ne place să stăm în pat să dormim sau să ne culcăm noaptea târziu, dacă să stăm în casă sau să ieșim din casă, dacă să avem o față de masă și lumânări pe masă, dacă să avem animale de companie sau să ascultăm muzică. Astfel de acțiuni și decizii reprezintă cine suntem. Viața independentă este o parte esențială a autonomiei și libertății individului și nu înseamnă neapărat a trăi de unul singur. De asemenea, nu trebuie interpretată doar ca abilitatea de a-și desfășura activitățile zilnice prin propriile puteri. Mai degrabă, ar trebui considerată drept libertatea de a alege și de a deține controlul, în concordanță cu respectul pentru demnitatea inerentă și autonomie individuală, așa cum este consfințită în articolul 3 (a) din Convenție. Independența ca formă a autonomiei personale înseamnă că persoana cu dizabilități nu este privată de șansa de a avea propriile alegeri și de a deține controlul în ceea ce privește modul personal de viață și activitățile zilnice.

(b) **A fi integrat în comunitate:** Dreptul de a fi integrat în comunitate se leagă de principiul integrării și participării depline și efective în cadrul societății așa cum este consfințit, printre altele, în articolul 3 (c) din Convenție. El implică a trăi o viață socială deplină și a avea acces la toate serviciile oferite publicului și la serviciile de sprijin oferite persoanelor cu dizabilități pentru a le permite să fie pe deplin integrate și să participe în toate sferele vieții sociale. Aceste servicii pot, printre altele, să se refere la locuință, transport, cumpărături, educație, loc de muncă, activități recreative și toate celelalte facilități și servicii oferite publicului, inclusiv mass-media de socializare. Dreptul include de asemenea a avea acces la toate măsurile și evenimentele din viața politică și culturală a comunității, printre altele la întruniri publice, evenimente sportive, festivaluri culturale și religioase și la orice altă activitate la care persoana cu dizabilități dorește să participe.

(c) **Loc și mod de viață independente:** Atât viața independentă cât și a fi integrat în comunitate se referă la un spațiu de trai în afara instituțiilor rezidențiale de toate felurile. Nu este vorba „numai” despre a trăi într-o anumită clădire sau într-un anumit cadru, ci este vorba, în primul rând și mai ales, despre a-ți pierde posibilitatea de a avea alegerile tale personale și autonomia ca urmare a impunerii unui anumit mod de viață și a unui anumit cadru în care să-ți duci traiul. Nici instituțiile mari, cu peste o sută de rezidenți, nici căminele mai mici, cu cinci până la opt indivizi, nici măcar căminele individuale nu pot fi numite locuri și moduri de trai independente dacă au alte elemente definitorii ale instituțiilor sau ale instituționalizării. Deși cadrele instituționalizate pot diferi ca mărime, denumire și mod de înființare, există anumite elemente definitorii, cum ar fi: obligativitatea împărțirii cu alții a asistenților și imposibilitatea sau posibilitatea limitată de a influența în privința persoanei pe care trebuie s-o accepți să-ți fie asistent, izolarea și segregarea față de viața independentă din cadrul comunității, lipsa controlului asupra deciziilor de zi cu zi, imposibilitatea de a alege cu cine să locuiești, rigiditatea rutinei indiferent de voința și preferințele personale, faptul că un grup de persoane aflate sub o anumită autoritate desfășoară în același loc activități identice, abordarea paternală în asigurarea serviciilor, supravegherea spațiului în care își duc traiul și de asemenea, de regulă, o disproporție în privința numărului de persoane care trăiesc în același spațiu. Spațiile de trai instituționalizate pot oferi persoanelor cu dizabilități un oarecare grad de liberă alegere și control, totuși, aceste alegeri se limitează la aspecte specifice ale traiului și nu schimbă caracterul segregaționist al instituțiilor. Politicile de dezinstituționalizare necesită prin urmare implementarea de reforme structurale, care merg dincolo de incinta spațiului instituționalizat. Căminele mari sau mici sunt în special periculoase pentru copii, pentru care nu există înlocuitor al nevoii de a crește într-o familie. Instituțiile „tip familial” sunt tot instituții și nu

pot înlocui îngrijirea de către o familie.

(d) **Asistență personală:** Asistența personală se referă la sprijin uman direcționat către persoană/organizat în funcție de „beneficiar”, pus la dispoziția unei persoane cu dizabilități, și este un instrument pentru viața independentă. Deși modalitățile de asistență personală pot varia, există anumite elemente care le deosebesc de alte tipuri de asistență personală, și anume:

(i) **Fondurile** pentru asistența personală trebuie asigurate pe baza unor criterii personalizate și trebuie să țină cont de standardele de drepturile omului privind un loc de muncă decent. Fondurile trebuie să fie controlate de către și alocate pentru persoana cu dizabilități cu scopul de a acoperi cheltuielile pentru orice asistență este necesară. Trebuie să aibă la bază o evaluare a nevoilor personale și să țină cont de circumstanțele de viață ale individului. Serviciile individualizate nu trebuie să ducă la reducerea bugetului și/sau mărirea salariilor personalului;

(ii) **Serviciul este controlat de către persoana cu dizabilități**, înseamnă că persoana respectivă poate fie să contracteze serviciul de la o varietate de furnizori, fie să acționeze ca angajator. Persoanele cu dizabilități au opțiunea de a-și personaliza propriul serviciu, adică, de a concepe în ce constă serviciul și de a decide de către cine, cum, când, unde și în ce mod se oferă serviciul precum și să dea instrucțiuni și să îndrume furnizorii de servicii;

(iii) **Asistența personală este o relație de tip persoană-cu-persoană.** Asistenții personali trebuie recrutați, pregătiți și supravegheați de persoana căreia i se acordă asistență personală. Asistenții personali nu trebuie „folosiți în comun cu altcineva” fără consimțământul deplin și liber exprimat al persoanei căreia i se acordă asistență personală. Folosirea în comun a asistenților personali poate limita și împiedica participarea voluntară și spontană în cadrul comunității; și

(iv) **Autogestionarea modului de desfășurare a serviciului.** Persoanele cu dizabilități care necesită asistență personală pot alege după bunul plac în ce măsură să dețină controlul asupra modului de desfășurare a serviciului conform condițiilor lor de viață și preferințelor. Chiar dacă responsabilitățile „angajatorului” sunt excluse din contract, persoana cu dizabilități rămâne întotdeauna în centrul deciziilor cu privire la asistența acordată, trebuind să fie chestionată în legătură cu preferințele sale, iar acestea trebuie respectate. Controlul asupra asistenței personale se poate exercita și prin sprijinirea luării deciziilor.

17. Furnizorii de servicii de sprijin adesea își prezintă în mod greșit serviciul de sprijin oferit folosind termeni ca „independent” sau „viață integrată în comunitate” precum și „asistență personală” cu toate că în practică aceste servicii nu îndeplinesc cerințele impuse de articolul 19. „Soluțiile la pachet” obligatorii, care printre altele leagă oferirea unui serviciu anume de un alt serviciu, presupun ca două sau mai multe persoane să-și ducă traiul în comun sau limitează oferirea serviciului doar la un spațiu special amenajat. Conceptul de asistență personală în care persoana cu dizabilități nu dispune de autodeterminare totală și control personal total trebuie considerat ca nefiind în concordanță cu articolul 19. Persoanelor cu nevoi de comunicare complexe, inclusiv cele care folosesc mijloace de comunicare neconvenționale (adică o comunicare prin mijloace nonfigurative, inclusiv prin expresia feței, poziția corpului și prin vocalizări) trebuie să li se acorde sprijinul adecvat care să le permită să-și dezvolte și să transmită indicațiile lor, deciziile lor, alegerile și/sau preferințele lor, iar acestea trebuie să le fie recunoscute și respectate.

B. Articolul 19 – ce anume acoperă

18. Articolul 19 reafirmă nediscriminarea și recunoașterea dreptului egal al persoanelor cu dizabilități de a duce o viață independentă integrată în comunitate. Pentru ca să se poată realiza dreptul acestor persoane de a duce o viață independentă, cu opțiuni egale cu ale celorlalți și de a fi integrate în comunitate, statele părți trebuie să ia măsuri efective și adecvate pentru a înlesni exercitarea deplină a dreptului precum și integrarea și participarea deplină a persoanelor cu dizabilități în comunitate.

19. Articolul acoperă două concepte, care sunt clar menționate în titlul său: dreptul la o viață independentă și dreptul de a fi integrat în comunitate. Câtă vreme dreptul la o viață independentă se referă la o dimensiune individuală, ca dreptul negativ de a se emancipa fără negarea accesului și a oportunităților, dreptul de a fi integrat în comunitate implică o dimensiune socială, ca dreptul pozitiv de dezvoltare a unor medii incluzive. Acest drept așa cum este consfințit în articolul 19 acoperă ambele concepte.

20. Articolul 19 se referă explicit la toate persoanele cu dizabilități. Nici privarea totală sau parțială

de indiferent ce „grad” de capacitate juridică și nici amploarea sprijinului necesar nu pot fi invocate pentru a se nega sau a se limita dreptul persoanelor cu dizabilități la o viață independentă și la o viață independentă integrată în comunitate.

21. Când se apreciază că sunt foarte multe persoane cu dizabilități care au nevoie de servicii personale, statele părți adesea consideră că instituțiile sunt singura soluție, în special atunci când se consideră că serviciile personale sunt „prea costisitoare” sau că persoana cu dizabilități este „incapabilă” să trăiască în afara cadrului instituționalizat. Persoanele cu dizabilități intelectuale, mai ales cele cu cerințe de comunicare complexe, printre altele, sunt adesea evaluate ca fiind incapabile să trăiască în afara unui cadru instituționalizat. O astfel de gândire este contrară articolului 19, care extinde dreptul de a duce o viață independentă și integrată în comunitate la toate persoanele cu dizabilități, indiferent de nivelul capacității lor intelectuale, de capacitatea lor de a se descurca singure sau de nevoia lor de sprijin.

22. Toate persoanele cu dizabilități trebuie să aibă libertatea de a opta să fie active și să aparțină oricărei culturi pe care o aleg, și trebuie să dispună de aceleași posibilități de opțiune și control asupra propriei vieți de care dispun și ceilalți membri ai societății. Persoanele tinere cu dizabilități nu trebuie obligate să trăiască în spații special amenajate destinate persoanelor vârstnice cu dizabilități și viceversa.

23. Persoanele cu dizabilități de toate genurile sunt titulare de drept și se bucură de protecție egală conferită de articolul 19. Trebuie luate toate măsurile pentru asigurarea deplinei dezvoltări, evoluții și emancipări a femeilor. Persoanele LGBTQI cu dizabilități trebuie să se bucure de protecție egală în baza articolului 19 și prin urmare să se bucure de respectarea relațiilor lor personale. Mai mult, dreptul de a duce o viață independentă și de a fi integrat în comunitate include protecția persoanelor cu dizabilități care aparțin oricărui grup de vârstă, grup etnic, castă, minoritate lingvistică și/sau religioasă precum și oricărui grup de persoane migrante, azilanți sau refugiați.

C. Articolul 19 (a)

24. A alege și a decide cum, unde și cu cine să locuiești este ideea centrală a dreptului de a duce o viață independentă și de a fi integrat în comunitate. Alegerea individuală, prin urmare, nu se limitează doar la locul de rezidență, ci include toate aspectele organizării traiului unei persoane: programul și rutina de zi cu zi precum și modul și stilul de viață al unei persoane, care acoperă sfera privată și pe cea publică, atât în ce privește viața de zi cu zi cât și pe termen lung.

25. Adesea, persoanele cu dizabilități nu-și pot exercita alegerea din lipsă de opțiuni. Așa stau lucrurile, de exemplu, dacă sprijinul informal venit din partea familiei este singura opțiune, dacă sprijinul nu există în afara instituțiilor, dacă o locuință proprie este inaccesibilă sau sprijinul nu este acordat în cadrul comunității, și când sprijinul este acordat doar în forme specifice de rezidență cum ar fi cămine sau instituții pentru grupuri.

26. Mai mult, este posibil ca persoanele cu dizabilități să nu-și poată exercita alegerea individuală datorită lipsei de informații accesibile privind varietatea opțiunilor disponibile și/sau datorită restricțiilor legislative ce decurg din legile tutelei sau norme ori decizii legislative similare care nu permit persoanelor cu dizabilități să-și exercite capacitatea juridică. Chiar dacă nu există legi formale, alte persoane, cum ar fi familia, îngrijitorii sau autoritățile locale, își exercită uneori controlul și restrâng alegerile individului acționând ca locuitori de decidenți.

27. Personalitatea juridică și reprezentarea juridică stau la baza realizării vieții independente integrate în comunitate pentru persoanele cu dizabilități. Articolul 19 se leagă, așadar, de recunoașterea și exercitarea personalității juridice și a capacității juridice așa cum este înscris în articolul 12 al Convenției, și explicat în continuare în Comentariul general nr. 1 (2014) al Comitetului cu privire la recunoașterea egală în fața legii. Mai mult, el se leagă de interzicerea cu desăvârșire a detenției pe bază de dizabilitate, așa cum este înscris în Articolul 14 și dezvoltat în respectivul îndrumar.⁵

---

⁵ Vezi Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități, Îndrumar legat de articolul 14 din Convenția cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități: dreptul la libertatea și securitatea persoanelor cu dizabilități. Adoptat în cea de-a 14-a sesiune a Comitetului, ținută în septembrie 2015.

D. Articolul 19 (b)

28. Serviciile de sprijin individualizate trebuie considerate un drept și nu o formă de îngrijire medicală, socială sau de caritate. Pentru multe persoane cu dizabilități, accesul la o serie de servicii de sprijin individualizat este o precondiție pentru o viață independentă integrată în comunitate. Persoanele cu dizabilități au dreptul de a alege serviciile și furnizorii de servicii după nevoile lor personale și după preferințele lor personale, iar sprijinul individualizat este cel care trebuie să fie suficient de flexibil pentru a se adapta cerințelor „beneficiarilor” și nu invers. Aceasta implică obligația statelor părți de a se asigura că există un număr suficient de specialiști calificați care sunt capabili să identifice soluții practice pentru înlăturarea barierelor din calea unei vieți independente integrate în comunitate conform cu cerințele și preferințele fiecărui individ.

29. Subparagraful (b) precizează diferite servicii individualizate, care intră în această categorie a serviciilor de sprijin. Ele nu se limitează la servicii din cadrul căminului, ci trebuie totodată să poată fi extinse în sfera găsirii unui loc de muncă, a educației și a participării la viața politică și culturală, servicii de sprijin care întăresc calitatea de părinte și capacitatea de a avea contacte cu rudele și cu alte persoane, participarea la viața politică și culturală, odată ce [sunt asigurate] interesele și activitățile de relaxare, precum și călătoriile și recreerea.

30. Dacă serviciile de sprijin individualizat pot varia ca denumire, tip sau fel în funcție de specificul cultural, economic și geografic al statului parte, toate serviciile de sprijin trebuie astfel concepute pentru a susține viața integrată în comunitate preîntâmpinând izolarea și segregarea față de ceilalți din cadrul comunității și trebuie de fapt să fie adecvate acestui scop. Este important ca ținta acestor servicii de sprijin să fie realizarea deplinei integrări în comunitate. Așadar, nicio formă instituționalizată de servicii de sprijin, care segregă și limitează autonomia personală, nu este permisă de articolul 19 (b).

31. Este bine de reținut că toate serviciile de sprijin trebuie să fie astfel concepute și oferite încât să susțină scopul general al normei: integrarea și participarea deplină, individualizată, bazată pe propria opțiune și efectivă precum și viața independentă.

E. Articolul 19 (c)

32. Serviciile și facilitățile menționate în această secțiune a articolului sunt servicii și facilități specifice persoanelor fără dizabilități destinate întregii populații a comunității. Ele acoperă o gamă largă de servicii, cum ar fi asigurarea de locuințe, biblioteci publice, spitale, școli, mijloace de transport, magazine, piețe, muzee, Internet, mass-media de socializare și alte asemenea facilități și servicii. Acestea trebuie să fie disponibile, universal accesibile, acceptabile și adaptabile pentru toate persoanele cu dizabilități din cadrul comunității.

33. Accesibilitatea facilităților, bunurilor și serviciilor din cadrul comunității, precum și exercitarea dreptului la găsirea unui loc de muncă accesibil incluziv, la educație și la sănătate sunt condiții esențiale pentru integrarea și participarea persoanelor cu dizabilități în cadrul comunității. Diferitele programe de dezinstituționalizare au demonstrat că închiderea instituțiilor, indiferent de dimensiunile lor, și relocarea ocupanților acestora în cadrul comunității nu este suficientă prin sine însăși. Astfel de reforme trebuie însoțite de ample programe de dezvoltare a serviciilor și a comunității, inclusiv programe de informare. Reformele structurale menite să îmbunătățească accesibilitatea în ansamblu în cadrul comunității pot reduce cererea de servicii specifice care se adresează dizabilității.

34. În ceea ce privește aspectul material, articolul 19 acoperă accesul la o locuință sigură și adecvată, servicii individuale și facilități și servicii în cadrul comunității. Accesul la o locuință înseamnă posibilitatea celui cu dizabilități de a opta să trăiască în cadrul comunității așa cum este el. Articolul 19 nu este implementat cum se cuvine dacă locuința este asigurată doar în zone special proiectate și aranjate astfel încât persoanele cu dizabilități trebuie să locuiască în aceeași clădire, în același complex sau în același perimetru. Locuințele accesibile, care asigură un spațiu de locuit și persoanelor cu dizabilități, care trăiesc singure sau ca parte a unei familii, trebuie să fie disponibile în număr suficient, în toate zonele rezidențiale ale comunității pentru a asigura

persoanelor cu dizabilități dreptul și posibilitatea de a alege. În acest scop sunt necesare construcții rezidențiale noi, lipsite de obstacole, precum și rețușarea structurilor rezidențiale existente astfel încât și acestea să devină lipsite de obstacole. În plus, trebuie ca persoanele cu dizabilități să-și poată permite astfel de locuințe.

35. Serviciile de sprijin trebuie să fie puse la dispoziție astfel încât toate persoanele cu dizabilități care trăiesc în zone urbane sau rurale să poată ajunge la ele în siguranță din punct de vedere fizic și geografic. Ele trebuie să fie la prețuri accesibile, ținând cont și de persoanele cu dizabilități care dispun de venituri mici. Ele trebuie totodată să fie acceptabile, adică să respecte nivelurile standard de calitate și să țină cont de genul, vârsta și cultura beneficiarului.

36. Serviciile de sprijin individualizate care nu permit alegerea personală și deținerea controlului nu asigură viața independentă integrată în comunitate. Adesea se oferă persoanelor cu dizabilități servicii de sprijin combinate – servicii rezidențiale și servicii de sprijin (oferite combinate „la pachet”) pe motivul eficientizării costurilor. Însă, chiar dacă această ipoteză în sine poate fi contrazisă din punct de vedere economic, aspectele legate de eficiența costurilor nu trebuie să primeze asupra esenței dreptului omului aflat în joc. Persoanele cu dizabilități nu trebuie prin definiție să „împartă” între ele asistența personală și asistenții personali, ci numai dacă acest lucru se face cu consimțământul deplin și liber exprimat al persoanei cu dizabilități care necesită asistență personală. Posibilitatea de a alege este unul din cele trei elemente cheie ale dreptului de a duce o viață independentă integrată în comunitate.

37. Dreptul la servicii de sprijin egale corespunde obligației de a asigura participarea și implicarea persoanelor cu dizabilități în procesele legate de facilitățile și serviciile din cadrul comunității, având grijă ca acestea să răspundă anumitor cerințe specifice, să țină cont de gen și de vârstă, și să permită participarea spontană a persoanelor cu dizabilități în cadrul comunității. Pentru copii, esența dreptului de a a duce o viață independentă și de a fi integrat în comunitate implică dreptul de a crește într-o familie.

F. Elemente esențiale

38. Comitetul consideră că este important să se identifice elementele esențiale ale articolului 19 în vederea realizării unui nivel de sprijin minim standard suficient pentru exercitarea dreptului de a duce o viață independentă și pentru a fi integrat în comunitate – obligație ce revine fiecărui stat parte. Statele părți trebuie să se asigure că elementele esențiale din articolul 19 sunt întotdeauna respectate, mai ales în perioade de criză financiară sau economică. Elementele esențiale sunt:

(a) Să asigure dreptul la capacitate juridică, în spiritul Comentariului general nr. 1 al Comitetului (2014) referitor la recunoașterea egală în fața legii, dreptul de a hotărî unde, cu cine și cum să locuiască al tuturor persoanelor cu dizabilități, indiferent de inconveniente;

(b) Asigurarea nediscriminării în găsirea unei locuințe, luând în considerare atât veniturile cât și accesibilitatea și adoptând decizii care vizează reguli obligatorii pe care trebuie să le respecte clădirile astfel încât locuințele noi și cele renovate să devină accesibile;

(c) Să elaboreze un plan de acțiune concret pentru viața independentă a persoanelor cu dizabilități în cadrul comunității, inclusiv să ia măsuri în vederea asigurării unor modalități de sprijin oficial în vederea vieții independente în cadrul comunității astfel încât formele de sprijin neoficiale, de exemplu din partea familiei, să nu fie singura opțiune;

(d) Să elaboreze, să implementeze, să monitorizeze și să sancționeze nerespectarea legislației, planuri și ghiduri referitoare la cerințele de accesibilitate pentru serviciile de bază care să asigure egalitatea în cadrul societății, inclusiv participarea persoanelor cu dizabilități din mass-media de socializare, și să se asigure că dezvoltarea competențelor ICT* este protejată și se face pe baza conceptului de design universal;

(e) Să elaboreze un plan de acțiune concret și să ia măsuri pentru dezvoltarea și implementarea unor servicii de sprijin de bază, personalizate, neîmpărțite cu alții, având la bază drepturile specifice ale persoanelor cu dizabilități, precum și alte forme de servicii;

---

* ICT = abreviere în limba engleză (Information and Communication Technologies): tehnologia informației și comunicațiilor (n.tr.)

(f) Să se asigure că nu apar regrese în realizarea articolului 19 decât dacă sunt justificate corespunzător și în conformitate cu dreptul internațional;

(g) Să strângă date consistente cantitativ și calitativ cu privire la persoanele cu dizabilități, inclusiv cele care trăiesc în instituții; și

(h) Să folosească orice fonduri disponibile, inclusiv fonduri regionale și fonduri pentru cooperare în domeniul dezvoltării, în vederea creării de servicii care să asigure o viață independentă integrată și accesibilă.

III. Obligațiile statelor părți

39. Obligațiile statelor părți trebuie să reflecte natura drepturilor omului: fie aplicabile la modul absolut și imediat (drepturile civile și politice), fie aplicabile progresiv (drepturile economice, sociale și culturale). Articolul 19 (a), dreptul de a-și alege reședința precum și unde, cum și cu cine să locuiască, este aplicabil imediat întrucât este un drept civil și politic. Articolul 19 (b), dreptul de a beneficia de servicii de sprijin pe bază de evaluare individualizată, este un drept economic, social și cultural. Articolul 19 (c), dreptul de a beneficia de facilități în cadrul serviciilor, este un drept economic, social și cultural, prin numeroasele servicii de care dispune societatea, cum ar fi tehnologiile ICT, paginile de Internet, mass-media de socializare, cinematografele, parcurile publice, teatrele și facilitățile sportive, și care îndeplinesc atât obiective sociale cât și culturale. Realizarea progresivă implică obligația imediată de a concepe și a decide în legătură cu strategii și planuri de acțiune concrete și de a aloca resurse pentru dezvoltarea serviciilor de sprijin precum și obligația de a face ca atât serviciile existente cât și cele nou create să fie incluzive pentru persoanele cu dizabilități.

40. Obligația de a respecta nu include o conotație negativă. Conotația sa pozitivă cere statelor să ia toate măsurile necesare astfel ca niciun drept înscris în articolul 19 să nu fie încălcat de către stat sau de către entități private.

41. Pentru a putea realiza progresiv drepturile economice, sociale și culturale, statele trebuie să conceapă măsurile la capacitatea maximă a resurselor disponibile.⁶ Aceste măsuri trebuie luate imediat sau într-o perioadă de timp rezonabil de scurtă. Măsurile respective trebuie să fie bine gândite, concrete, cu adresă clară și să facă uz de toate mijloacele corespunzătoare.⁷ Realizarea sistematică a dreptului la o viață independentă integrată în comunitate necesită schimbări structurale. În speță, este vorba de dezinstituționalizare în toate formele sale.

42. Statele părți au obligația imediată să introducă în planificarea strategică termene și surse de finanțare adecvate, consultându-se îndeaproape cu organizațiile reprezentative ale persoanelor cu dizabilități și ținând cont de punctele de vedere ale acestora în vederea înlocuirii cadrului instituționalizat cu servicii de sprijin care asigură viața independentă. Marja de apreciere a statelor părți se referă la programarea implementării, nu la chestiunea înlocuirii. Statele părți trebuie să elaboreze planuri de realizare a tranziției consultându-se direct cu persoanele cu dizabilități, prin organizațiile lor reprezentative, în vederea asigurării integrării depline a persoanelor cu dizabilități în comunitate.

43. Când un stat parte caută să introducă măsuri care conduc la un regres în implementarea articolului 19, de exemplu, ca răspuns la o criză economică sau financiară, statul este obligat să demonstreze că astfel de măsuri sunt temporare, necesare și nediscriminatorii, și că statul parte ia măsuri pentru respectarea obligațiilor sale esențiale.⁸

44. Obligația realizării progresive presupune și nerecurgerea la măsuri regresive care să afecteze exercitarea drepturilor economice, sociale și culturale. Astfel de măsuri privează persoanele cu dizabilități de exercițiul deplin al dreptului la o viață independentă și de a fi integrat în comunitate. Pe cale de consecință, măsurile regresive constituie o încălcare a articolului 19.

45. Statelor părți le este interzisă luarea de măsuri regresive legate de obligațiile minime esențiale ale dreptului de a duce o viață independentă integrată în comunitate așa cum au fost

⁶ A se vedea articolul 2 (1) din Pactul cu privire la drepturile economice, sociale și culturale și articolul 4 (2) din Convenția cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități.

⁷ Comentariul general nr. 3, alin. 2, al Comitetului pentru drepturi economice, sociale și culturale.

⁸ Scrisoare a Președintelui Comitetului statelor părți privind măsurile de austeritate, mai 2012.

enumerare în prezentul comentariu general.

46. Statele părți au obligația imediată de a elimina discriminarea împotriva persoanelor individuale sau a grupurilor de persoane cu dizabilități și de a le garanta acestora dreptul egal de a duce o viață independentă și de a participa în cadrul comunității. Aceasta impune ca statele părți să revoce sau să reformeze politicile, legile și practicile care împiedică persoanele cu dizabilități, de exemplu, să-și aleagă locul de rezidență, le împiedică accesul la locuințe pe care să și le poată permite și accesibile, le împiedică să locuiască cu chirie sau să acceseze înlesnirile din cadrul serviciilor sau serviciile de care independența lor ar avea nevoie. Obligația de a pune la dispoziție o cazare rezonabilă (art. 5 (3)) nu intră nici ea sub incidența realizării progresive.

A. Obligația de a respecta

47. Obligația de a respecta cere statelor părți să nu se amestece direct sau indirect și nici să nu limiteze în vreun fel exercițiul individual al dreptului de a duce o viață independentă și de a fi integrat în comunitate. Statele părți nu trebuie să limiteze sau să refuze accesul nimănui la o viață independentă integrată în comunitate, inclusiv prin legi care restrâng direct sau indirect autonomia și opțiunile persoanelor cu dizabilități de a-și alege locul de reședință sau unde, cum și cu cine să locuiască. Statele părți trebuie să revizuiască legile care au un efect negativ asupra exercitării drepturilor înscrise în articolul 19 din Convenție.

48. Obligația respectivă cere de asemenea statelor părți să revizuiască și să nu adopte legi, politici și structuri care mențin și creează bariere în calea accesării serviciilor de sprijin precum și a înlesnirilor și serviciilor generale. Ea implică totodată obligația de a-i elibera pe toți aceia care sunt ținuți împotriva voinței lor în instituții de boli mintale sau în alte forme de privare de libertate cu specific de dizabilitate. Ea include și interzicerea tuturor formelor de tutelă precum și obligația de a înlocui regimurile de luare a deciziilor prin reprezentanți cu alternative de luare asistată a deciziilor.

49. A respecta drepturile persoanelor cu dizabilități înscrise în articolul 19 înseamnă că statele părți trebuie desființeze instituționalizarea. Statelor părți nu le este permis să construiască instituții noi, și nici să le renoveze pe cele vechi cu excepția celor mai urgente măsuri de salvagardare a siguranței fizice a rezidenților. Trebuie ca instituțiile existente să nu fie extinse, trebuie ca în locul rezidenților care pleacă să nu fie aduși alții noi, și trebuie să nu fie înființate spații de locuit „satelit” care sunt derivate din instituții, au aspect de spații de locuit individuale (apartamente sau case pentru o singură persoană) dar se învârt în jurul instituțiilor.

B. Obligația de a proteja

50. Obligația de a proteja cere statelor părți să ia măsuri care să-i împiedice pe membrii de familie sau terțe părți să se amestece direct sau indirect în exercitarea dreptului de a duce o viață independentă integrată în comunitate. Obligația de a proteja cere statelor părți să adopte și să pună în aplicare legi și politici care să interzică acel comportament al membrilor de familie și al terților, al furnizorilor de servicii, al proprietarilor sau al furnizorilor de servicii generale, care subminează exercițiile deplin al dreptului de a fi integrat și de a duce o viață independentă integrată în comunitate.

51. Statele părți trebuie să se asigure că nu se cheltuiesc bani din fonduri publice sau private pentru menținerea și renovarea clădirilor existente și pentru înființarea de noi instituții indiferent de forma de instituționalizare. Mai mult, statele părți trebuie să se asigure că nu se înființează instituții private sub masca „vieții independente integrate în comunitate”.

52. Sprijinul trebuie întotdeauna să aibă la bază cerințele individuale, nu interesul furnizorului de servicii. Statele părți trebuie să creeze mecanisme de monitorizare a furnizorilor de servicii, să adopte măsuri care să protejeze persoanele cu dizabilități încât să nu fie ascunse în familie sau izolate în instituții, să protejeze copiii încât să nu fie abandonați sau instituționalizați datorită dizabilității și să creeze mecanisme corespunzătoare care să detecteze situațiile de violență împotriva persoanelor cu dizabilități din partea unor terțe persoane. Statele părți trebuie de asemenea să interzică transformarea directorilor și/sau managerilor de instituții rezidențiale în

gardieni ai rezidenților.

53. Obligația de a proteja include și prohibirea practicilor discriminatorii, cum ar fi excluderea persoanelor individuale sau a grupurilor de la furnizarea anumitor servicii. Statele părți trebuie să interzică unor terțe părți și să le împiedice să impună bariere practice și procedurale în calea vieții independente și a integrării în comunitate, prin, de exemplu, luarea de măsuri care să asigure ca serviciile furnizate să fie în concordanță cu viața independentă integrată în comunitate și ca persoanelor cu dizabilități să nu li se nege posibilitatea de a închiria locuințe sau ca acestea să fie dezavantajate pe piața locuințelor. Serviciile generale din cadrul comunității care sunt deschise publicului, cum ar fi bibliotecile, ștrandurile, parcurile/spațiile publice, magazinele, oficiile poștale sau cinematografele, trebuie să fie accesibile și să răspundă cerințelor persoanelor cu dizabilități, așa cum este înscris în Comentariul general nr. 2 (2014) al Comitetului, Accesibilitatea.⁹

C. Obligația de a duce la îndeplinire

54. Obligația de a duce la îndeplinire cere statelor să promoveze, să faciliteze și să asigure măsuri legislative, administrative, bugetare, juridice, programatice, promoționale și de altă natură care să asigure deplina realizare a dreptului de a duce o viață independentă și de a fi integrat în comunitate așa cum este el înscris în Convenție. Obligația de a duce la îndeplinire mai cere statelor părți să ia măsuri pentru eradicarea barierelor practice ce stau în calea deplinei realizări a dreptului de a duce o viață independentă și de a fi integrat în comunitate, cum ar fi locuințele inaccesibile, accesul limitat la serviciile de sprijin pentru persoane cu dizabilități, inaccesibilitatea facilităților, bunurilor și serviciilor din cadrul comunității și prejudecățile îndreptate împotriva persoanelor cu dizabilități.

55. Statele părți trebuie să contribuie la sporirea capacității membrilor de familie de a-i sprijini pe membrii familiei cu dizabilități în vederea realizării dreptului lor de a duce o viață independentă integrată în comunitate.

56. Când implementează legislație, politici și programe, statele părți trebuie să se consulte îndeaproape cu o gamă largă de persoane cu dizabilități și le să implice în mod activ prin intermediul organizațiilor lor reprezentative în toate aspectele care privesc viața independentă integrată în comunitate, în mod deosebit atunci când se pune problema dezvoltării serviciilor de sprijin și investirii de resurse în servicii de sprijin în cadrul comunității.

57. Statele părți trebuie să adopte o strategie și un plan de acțiune concret în vederea dezinstituționalizării. Aceasta include obligația de a implementa reforme structurale, de a îmbunătăți accesibilitatea pentru persoane cu dizabilități în cadrul comunității și de a ridica nivelul de conștientizare al tuturor persoanelor din cadrul societății în legătură cu integrarea persoanelor cu dizabilități în comunitate.

58. Dezinstituționalizarea necesită de asemenea o transformare sistemică, ceea ce presupune închiderea instituțiilor și eliminarea reglementărilor ce privesc instituționalizarea, ca parte a unei ample strategii. Aceasta în paralel cu înființarea unei întregi game de servicii de sprijin individualizate, ceea ce implică existența unui plan individualizat pentru tranziție, cu buget și termene, precum și servicii de sprijin incluzive. Este necesară așadar o abordare coordonată, interministerială și interdepartamentală, care să asigure reformele, bugetul și atitudinea la toate nivelurile și sectoarele guvernului și care să includă și autoritățile locale.

59. Programele și angajamentele de a sprijini viața independentă integrată în comunitate trebuie să acopere costurile aferente dizabilității. Mai mult, asigurarea disponibilității unui număr suficient de locuințe accesibile și în limitele veniturilor, inclusiv locuințe pentru familii, este crucială pentru dezinstituționalizare. Este de asemenea important ca accesul la locuință să nu depindă de satisfacerea unor cerințe care să reducă autonomia și independența persoanelor cu dizabilități. Clădirile și spațiile deschise publicului și toate formele de transport trebuie proiectate în așa fel încât să satisfacă nevoile tuturor persoanelor cu dizabilități. Statele părți trebuie să ia măsuri bine gândite și imediate în vederea realocării de fonduri astfel încât posibilitatea ca persoanele cu dizabilități să trăiască independent în cadrul comunității să devină realitate.

---

⁹ http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD/C/GC/2&Lang=en

60. Serviciile de sprijin ce vizează dizabilitatea trebuie să fie disponibile, accesibile, în limita veniturilor, acceptabile și adaptabile pentru toate persoanele cu dizabilități și să țină cont de diferitele condiții de trai, de exemplu, venitul individual sau al familiei, precum și caracteristicile fiecărei persoane, cum ar fi sexul, vârsta, originea națională sau etnică, identitatea lingvistică, religioasă, sexuală și/sau de gen. Modelul drepturilor omului care ține cont de dizabilitate nu permite excluderea persoanelor cu dizabilități indiferent de motiv, inclusiv acela al tipului și amplitudinii serviciilor de sprijin necesare. Serviciile de sprijin, inclusiv asistența personală, nu trebuie să fie în comun cu alte persoane decât pe baza unei decizii liber consimțite și în cunoștință de cauză.

61. Statele părți vor include următoarele elemente în criteriile de eligibilitate pentru accesul la asistență: evaluarea trebuie să se bazeze pe o abordare a dizabilității prin prisma drepturilor omului, să pună accentul pe nevoile persoanei generate de barierele din cadrul societății mai degrabă decât de deficiența propriu-zisă, să aibă în vedere și să țină cont de voința și de preferințele persoanei, și să asigure implicarea deplină a persoanelor cu dizabilități în luarea deciziilor.

62. Acordarea de sume de bani în numerar, cum ar fi sub forma unor alocații pentru dizabilitate, reprezintă una din formele prin care statele părți asigură sprijinirea persoanelor cu dizabilități în conformitate cu articolele 19 și 28 din Convenție. Astfel de sume acordate recunosc adesea cheltuielile legate de dizabilitate și înlesnesc integrarea deplină a persoanelor cu dizabilități în comunitate. Acordarea de sume în numerar abordează și situațiile de sărăcie și de sărăcie extremă cu care se pot confrunta persoanele cu dizabilități. Statele părți trebuie să nu adauge la greutățile cu care se confruntă persoanele cu dizabilități, reducându-le veniturile în perioade de criză economică și financiară sau prin măsuri de austeritate care contravin standardelor de drepturile omului expuse la paragraful 38 de mai sus.

63. Sprijinul acordat persoanelor cu dizabilități trebuie evaluat printr-o abordare personalizată și croit pe activitățile specifice și pe barierele efective cu care se confruntă persoanele cu dizabilități când se pune problema integrării în comunitate. Evaluarea trebuie să recunoască faptul că persoanele cu dizabilități au nevoie de acces pentru a participa la activități care pot să varieze în timp. Statele părți trebuie să asigure ca personalizarea sprijinului, inclusiv alocarea de sume în numerar/bugetele personale, să țină cont și să abordeze provocările cu care se confruntă persoanele cu dizabilități care trăiesc în zone rurale și/sau urbane.

64. Statele părți trebuie să asigure și să difuzeze în timp util informații la zi și precise care sunt esențiale pentru luarea în cunoștință de cauză a deciziilor legate de opțiunile privind viața independentă și serviciile de sprijin din cadrul comunității, în formate accesibile, inclusiv în braille, limbajul semnelor, comunicare tactilă, formate ușor de citit și moduri de comunicare alternative și augmentative.

65. Statele părți trebuie să se asigure că personalul care lucrează deja sau are perspectiva de a lucra în domeniul serviciilor care se adresează dizabilității, inclusiv personalul, decidenții și funcționarii publici care monitorizează serviciile pentru persoane cu dizabilități, sunt pregătiți corespunzător în problema vieții independente în cadrul comunității, în teorie și în practică. De asemenea, statele trebuie să stabilească criterii în spiritul articolului 19 cu privire la entitățile care solicită aprobare pentru furnizarea de sprijin social pentru ca persoanele cu dizabilități să trăiască în cadrul comunității, și să evalueze cum își îndeplinesc obligațiile.

66. Statele părți trebuie de asemenea să se asigure că cooperarea internațională în concordanță cu articolul 32 și investițiile și proiectele ce rezultă din aceasta nu contribuie la perpetuarea barierelor ce împiedică viața independentă integrată în comunitate, ci din contră elimină barierele și sprijină implementarea dreptului de a duce o viață independentă și de a fi integrat în comunitate. După situații de dezastru, este important să nu se refacă barierele, ca element al implementării articolului 11 din Convenție.

67. Statele părți trebuie să asigure accesul la justiție și să pună la dispoziție asistență juridică, consiliere juridică adecvată, remedii și sprijin, inclusiv prin adaptări rezonabile și adaptări procedurale pentru persoanele cu dizabilități care încearcă să-și exercite dreptul de a duce o viață independentă integrată în comunitate.

68. Statele părți trebuie să asigure servicii de sprijin adecvate pentru îngrijitorii membri de familie, astfel ca aceștia să-și poată sprijini la rândul lor copilul să trăiască independent în cadrul

comunității. Acest sprijin include serviciile de îngrijire temporară, serviciile de îngrijire a copilului și alte forme de servicii de sprijin parentale. Sprijinul financiar este de asemenea de importanță vitală pentru îngrijitorii membri de familie care trăiesc adesea în situații de sărăcie extremă, fără posibilitatea de a accesa piața muncii. Statele părți trebuie de asemenea să asigure sprijin social pentru familii și să încurajeze dezvoltarea serviciilor de consiliere, a cercurilor de sprijin și a altor forme adecvate de sprijin.

69. Statele părți trebuie să efectueze cu regularitate studii și alte forme de analiză care să furnizeze date despre barierele fizice, comunicative, ambientale, infrastructurale și atitudinale cu care se confruntă persoanele cu dizabilități și despre cerințele ce se impun pentru implementarea vieții independente în cadrul comunității.

IV. Relația cu alte prevederi ale Convenției

70. Dreptul de a duce o viață independentă și de a fi integrat în comunitate este în relație reciprocă cu exercițiul altor drepturi ale omului prevăzute de Convenție. În același timp, el este mai mult decât suma acelor drepturi deoarece afirmă că toate drepturile trebuie exercitate și folosite în comunitatea în care persoana alege să trăiască, singura în care poate fi împlinită dezvoltarea liberă și deplină a personalității sale.

71. Consultările cu persoanele cu dizabilități și implicarea activă a acestora, prin intermediul organizațiilor lor reprezentative (art. 4 (3)) este esențială pentru adoptarea tuturor planurilor și strategiilor precum și pentru urmărire și monitorizare atunci când se implementează dreptul de a duce o viață independentă integrată în comunitate. Decidenții de la toate nivelurile trebuie să implice activ și să consulte întreaga gamă de persoane cu dizabilități, inclusiv organizații ale femeilor cu dizabilități, persoane vârstnice cu dizabilități, copii cu dizabilități, persoane cu dizabilități psihosociale, și persoane cu dizabilități intelectuale.

72. Nediscriminarea (art. 5), din perspectiva vieții independente și integrării în comunitate, este importantă privitor la accesarea și beneficierea de servicii de sprijin. Statele părți trebuie să definească criterii de eligibilitate și proceduri pentru accesarea serviciilor de sprijin în mod nediscriminator, obiectiv și punând accent mai degrabă pe nevoile persoanei decât pe dizabilitatea în sine, urmând o abordare corespunzătoare drepturilor omului. Înființarea de servicii specifice pentru persoanele cu dizabilități, ținând cont de caracteristicile persoanelor cu dizabilități și în conformitate cu nevoile acestora, cum ar fi servicii pentru persoane cu dizabilități copii, studenți, angajați și vârstnici, nu trebuie considerată o încălcare discriminatorie a Convenției, ci mai degrabă o acțiune afirmativă justă și legal posibilă. Persoanele cu dizabilități care se confruntă cu o discriminare în sensul articolului 19 trebuie să dispună de remedii efective și legal posibile.

73. Deseori, femeile și fetele cu dizabilități (art. 6) sunt în mai mare măsură excluse și izolate și se confruntă cu mai multe restricții legate de locul de rezidență precum și de modul de organizare a vieții de zi cu zi datorită stereotipiilor paternaliste și șabloanelor sociale patriarhale îndreptate împotriva femeilor în societate. Femeile și fetele cu dizabilități se confruntă de asemenea cu o discriminare de gen, multiplă și cumulativă, instituționalizare, violență, inclusiv violență sexuală, abuz și hărțuire sexuală.¹⁰ Statele părți trebuie să asigure remedii în justiție în limitele veniturilor, sau gratuit, precum și servicii de sprijin pentru victimele violenței și abuzurilor. Femeile cu dizabilități care se confruntă cu violența domestică sunt în mod frecvent mai dependente din punct de vedere economic, fizic sau emoțional de abuzatorii lor, care adesea acționează ca îngrijitori, situație care le împiedică pe femeile cu dizabilități să renunțe la relațiile abuzive, ceea ce conduce la o și mai mare izolare socială. Prin urmare, când se implementează dreptul de a duce o viață independentă integrată în comunitate, trebuie acordată o atenție deosebită egalității de gen, eliminării discriminării de gen și a șabloanelor sociale patriarhale.

74. Normele și valorile culturale pot avea un efect negativ de limitare a opțiunilor femeilor și fetelor cu dizabilități și a puterii de control a acestora asupra organizării vieții de zi cu zi, le pot limita autonomia, le pot obliga să trăiască potrivit unui anumit mod de viață, le pot impune să

---

¹⁰ A se vedea Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități, Comentariul general nr. 3 (2016), Femeile și fetele cu dizabilități.

suprime nevoile proprii și în schimb să le satisfacă pe ale altora și să-și asume anumite roluri în cadrul familiei.¹¹ Statele părți trebuie să ia măsuri care să abordeze discriminarea și barierele care nu le permit femeilor să acceseze serviciile și sprijinul social, și să se asigure că diferitele politici, programe și strategii referitoare la accesarea serviciilor și sprijinului social au în mod corespunzător în vedere egalitatea dintre femei și bărbați.

75. Statele părți trebuie de asemenea să se asigure că măsurile menite să asigure dezvoltarea, emanciparea și progresul femeilor și fetelor cu dizabilități (articolul 6 (2)), abordează problema inegalităților pe bază de gen în accesarea sprijinului și protecției sociale. Statele părți trebuie să adopte măsuri adecvate de stabilire a unui echilibru muncă-viață (resurse, timp, servicii) care să sprijine femeile cu dizabilități să (re-)intre pe piața liberă a muncii și să asigure drepturi și responsabilități egale între femei și bărbați în îndeplinirea obligațiilor parentale.¹² Este de asemenea responsabilitatea statelor părți să asigure ca adăposturile pentru victimele violenței de gen să fie pe deplin accesibile pentru femeile și fetele cu dizabilități.

76. Existența unor servicii de sprijin adecvate și adaptate vârstei pentru fete și băieți cu dizabilități este de importanță vitală pentru exercitarea în mod egal a drepturilor omului de către aceștia (art. 7). Respectarea capacităților în dezvoltare ale copiilor cu dizabilități și sprijinirea lor pentru a avea un cuvânt de spus în legătură cu opțiunile care îi afectează este de mare importanță. Este de asemenea important să se pună familiilor la dispoziție sprijin, informații și îndrumări (art. 23) pentru prevenirea instituționalizării copiilor cu dizabilități și pentru a avea politici incluzive în domeniul adopției care să asigure șanse egale copiilor cu dizabilități.

77. Când se pune problema interacțiunilor și relațiilor sociale cu semenii, adolescenții ar putea prefera asistența personală sau interpreți profesioniști în limbajul semnelor în locul sprijinului informal acordat de rude. Statele părți trebuie să instituie forme inovatoare de sprijin și de servicii accesibile pentru copiii și adolescenții cu dizabilități, acordate personal sau prin intermediul organizațiilor lor. Copiii cu dizabilități ar putea să aibă nevoie de sprijin pentru a practica un sport sau diferite activități în cadrul comunității potrivit vârstei. Adolescenților cu dizabilități trebuie să li se creeze posibilitatea de a petrece timp și de a participa la activități recreative cu cei de-o vârstă cu ei. Statele părți trebuie să asigure dispozitive și tehnologii asistive care pot facilita includerea adolescenților cu dizabilități în rețelele celor de vârsta lor. Mai mult, serviciile care facilitează tranziția de la adolescent la adult, inclusiv sprijin pentru părăsirea căminului familial, angajarea la un loc muncă și continuarea studiilor în învățământul superior sunt cruciale pentru sprijinirea vieții independente.

78. Ridicarea nivelului de conștientizare (art. 8) este esențială pentru crearea unor comunități deschise, stimulatoare și incluzive așa cum se referă în ultimă instanță articolul 19 la transformarea comunităților. Stereotipiile, fobia față de dizabilitate și ideile preconcepute care nu permit persoanelor cu dizabilități să trăiască în mod independent trebuie eradicat, și trebuie se promoveze imaginea pozitivă a acestor persoane și aportul lor în cadrul societății. Ridicarea nivelului de conștientizare trebuie să vizeze autoritățile, funcționarii publici, specialiștii, mass-media, publicul larg precum și persoanele cu dizabilități și familiile lor. Toate activitățile de ridicare a nivelului de conștientizare trebuie întreprinse în strânsă cooperare cu persoanele cu dizabilități prin intermediul organizațiilor lor reprezentative.

79. Drepturile prevăzute în articolul 19 sunt legate de obligațiile statelor părți referitoare la accesibilitate (art. 9) deoarece accesibilitatea generală a tuturor clădirilor, mijloacelor de transport, informațiilor, comunicațiilor și facilităților și serviciilor deschise publicului într-o comunitate dată este o condiție a vieții independente în cadrul comunității. Articolul 9 cere identificarea și eliminarea barierelor existente în clădirile deschise publicului, cum ar fi revizuirea legilor de control al clădirilor și a normelor de planificare urbană, includerea standardelor designului universal într-o mulțime de sectoare, precum și elaborarea de standarde de accesibilitate pentru locuințe.

80. Statele părți trebuie să țină cont din timp de obligația de a asigura servicii de sprijin pentru persoanele cu dizabilități în toate activitățile de management al riscului de dezastre (art. 11) și

---

¹¹ Ibid. alin. 8; 18, 29, and 55.

¹² Comitetul pentru eliminarea discriminării împotriva femeilor, Recomandarea generală nr. 21 (sesiunea a 13-a, (1994), Egalitatea în căsătorie și în relațiile de familie.

trebuie să se asigure că aceste persoane nu sunt lăsate în urmă sau uitate. Este de asemenea important să nu se refacă barierele în urma unor situații de conflict armat, urgențe umanitare sau de producere a unor dezastre naturale. Procesele de reconstrucție trebuie să asigure accesibilitate totală pentru persoanele cu dizabilități astfel ca acestea să poată duce o viață independentă integrată în comunitate.

81. Recunoașterea egală în fața legii (art. 12) asigură ca toate persoanele cu dizabilități să aibă dreptul de a-și exercita pe deplin capacitatea juridică și prin urmare să aibă dreptul egal de a opta și a-și exercita controlul asupra propriei vieți alegând unde, cu cine și cum vor să locuiască și să primească sprijin conform voinței și preferințelor lor. Pentru realizarea deplină a tranziției către luarea deciziilor cu sprijin și implementarea drepturilor înscrise în articolul 12, este imperios necesar ca toate persoanele cu dizabilități să aibă șansa de a-și dezvolta și exprima voința și preferințele în vederea exercitării capacității lor juridice în mod egal cu ceilalți. Pentru a realiza acest lucru, ele trebuie să facă parte din comunitate. Mai mult, sprijinul în exercitarea capacității juridice trebuie acordat folosind o abordare ce are drept bază comunitatea, care respectă voința și preferințele indivizilor cu dizabilități.

82. Accesul la justiție așa cum este înscris în articolul 13 este fundamental pentru asigurarea exercițiului deplin al dreptului de a trăi independent în cadrul comunității. Statele părți trebuie să asigure ca toate persoanele cu dizabilități să aibă capacitate juridică și să se prezinte în instanțe. Statele părți trebuie să mai asigure și ca toate deciziile privind viața independentă integrată în comunitate să fie impuse ca drepturi convenite și garantate. Pentru asigurarea accesului egal și efectiv la justiție sunt esențiale drepturile substanțiale la asistență juridică, sprijin și adaptări procedurale și adecvate vârstei.

83. Instituționalizarea împotriva voinței, pe motiv de înrăutățire a stării persoanei sau a unor circumstanțe asociate cum ar fi presupusul „pericol” și alți factori detaliați în ghidul Comitetului cu privire la articolul 14, adesea este cauzată sau amplificată datorită lipsei de servicii specifice dizabilității. Implementarea articolului 19 va preîntâmpina astfel în ultimă instanță încălcarea articolului 14.

84. Este de o importanță covârșitoare să se asigure ca serviciile de sprijin să nu lase loc pentru eventuale abuzuri, exploatarea persoanelor cu dizabilități sau orice alte violențe împotriva acestora (art. 16). Monitorizarea dizabilității, ținând cont de gen și de vârstă, remediile în justiție și reparațiile trebuie să fie asigurate pentru toate persoanele cu dizabilități care utilizează serviciile prescrise în articolul 19 și care se pot confrunța cu abuzul, violența și exploatarea. Cum instituțiile au tendința de a-și izola rezidenții față de restul comunității, femeile și fetele instituționalizate riscă și mai mult să fie supuse violenței pe bază de gen, inclusiv sterilizării forțate, abuzurilor sexuale și fizice, abuzurilor emoționale și izolării și mai pronunțate. Ele se confruntă de asemenea și cu bariere și mai mari ce le împiedică să raporteze aceste violențe. Este imperios necesar ca statele să includă aceste aspecte în monitorizarea pe care o efectuează asupra instituțiilor și să asigure accesul la reparații femeilor cu dizabilități care sunt expuse violenței de gen în instituții.

85. Fără sprijin pentru mobilitatea personală (art. 20), continuă să existe pentru multe persoane cu dizabilități bariere în calea vieții independente integrate în comunitate. Asigurarea de proteze și dispozitive de mobilitate, a unor tehnologii de asistare și forme active de asistență și de intermediere, de calitate și la prețuri accesibile, așa cum prevede articolul 20, este o condiție pentru includerea și participarea deplină a persoanelor cu dizabilități în cadrul comunităților lor.

86. Persoanele cu dizabilități au dreptul de a accesa toate informațiile publice într-un format accesibil și de a căuta, primi și exprima informații și idei în condiții de egalitate cu ceilalți (art. 21). Comunicarea poate fi asigurată în forme și formate la alegerea lor, inclusiv Braille, limbajul semnelor, comunicare tactilă, formate ușor de citit precum și modalități, mijloace și formate alternative de comunicare. Este important ca informația și comunicarea să meargă în ambele sensuri, iar serviciile și facilitățile să fie accesibile pentru persoane individuale care utilizează modalități de comunicare diferite. De o importanță aparte este ca informațiile despre serviciile de sprijin și despre formele de protecție socială, inclusiv despre mecanismele privind dizabilitatea, să fie accesibile și la puse la dispoziție printr-o varietate de surse pentru a permite persoanelor cu dizabilități să opteze și să decidă în deplină cunoștință de cauză unde, cu cine și cum să locuiască și

care serviciu anume li se potrivește cel mai bine. Este de asemenea de o importanță deosebită ca mecanismele să fie prevăzute cu feedback iar plângerile să poată fi făcute printr-o modalitate de comunicare accesibilă.

87. Statele părți trebuie să ia măsuri pentru ca serviciile de sprijin puse la dispoziție în baza articolului 19 să fie protejate împotriva oricăror intruziuni nelegale în viața privată, familia, căminul, corespondența și onoarea persoanelor cu dizabilități (art. 22). În orice situație de intruziune nelegală, monitorizarea dizabilității, ținând cont de gen și de vârstă, remediile în justiție și reparațiile trebuie să fie asigurate pentru toate persoanele cu dizabilități care utilizează servicii de sprijin.

88. Dreptul de a trăi independent în cadrul comunității este intim legat de dreptul la familie al copiilor și părinților cu dizabilități (art. 23). Dacă nu există sprijin și servicii în cadrul comunității, acest lucru poate pune o presiune financiară și constrângeri asupra familiei persoanelor cu dizabilități; drepturile înscrise în articolul 23 din Convenție sunt esențiale pentru a preîntâmpina situația în care copiii sunt luați din familiile lor și instituționalizați precum și pentru a sprijini familiile să trăiască în cadrul comunității. Aceste drepturi sunt la fel de importante și pentru ca copiii să nu fie luați de la părinți datorită dizabilității acestora. Statele părți trebuie să asigure informații, îndrumări și sprijin familiilor în susținerea drepturilor copiilor lor și să promoveze integrarea și participarea în cadrul comunității.

89. Viața independentă și integrarea în comunitate sunt inerent legate de educația incluzivă (art. 24), care face necesară recunoașterea dreptului persoanelor cu dizabilități de a trăi independent și de a beneficia de integrare și participare în cadrul comunității.¹³ Integrarea persoanelor cu dizabilități în sistemul de învățământ normal are ca efect ulterior integrarea persoanelor cu dizabilități în comunitate. Dezinstituționalizarea atrage și ea după sine introducerea educației incluzive. Statele părți trebuie să aibă în vedere rolul pe care exercitarea dreptului la educație incluzivă îl va juca în formarea abilităților, deprinderilor și competențelor necesare pentru ca toate persoanele cu dizabilități să se bucure de comunitățile lor, să beneficieze de pe urma acestora și să-și aducă propria lor contribuție în cadrul lor.

90. Facilitățile și serviciile generale din domeniul sănătății (art. 25) trebuie să fie disponibile, accesibile, adaptabile și acceptabile pentru persoanele cu dizabilități în cadrul comunităților lor, incluzând și salutând sprijinul de care au nevoie unele persoane cu dizabilități (cu nevoi de comunicare complexe, dizabilități psihosociale, dizabilități intelectuale și/sau persoane surde) în timpul spitalizării, intervențiilor chirurgicale și consultațiilor medicale. Asigurarea de îngrijire, fizioterapeuți, psihiatri sau psihologi în spitale precum și acasă face parte din îngrijirea sănătății și nu trebuie privită ca îndeplinirea de către statele părți a unei obligații ce decurge din articolul 19, ci din articolul 25.

91. Este o interdependență între viața independentă integrată în comunitate, abilitare și reabilitare (art. 26). Pentru unele persoane cu dizabilități, participarea în cadrul serviciilor de reabilitare nu este posibilă dacă nu primesc suficient sprijin individualizat. Totodată, scopul reabilitării este de a permite persoanelor cu dizabilități să participe pe deplin și efectiv în cadrul comunității. Abilitarea și reabilitarea unei persoane cu dizabilități trebuie să respecte întotdeauna consimțământul liber exprimat și în cunoștință de cauză al acesteia. Abilitarea și reabilitarea sunt predominant relevante în cazul educației, ocupării unui loc de muncă, sănătății și problemelor sociale.

92. Existența serviciilor de sprijin individualizate, inclusiv asistența personală, este adesea o precondiție a exercitării efective a dreptului de a munci și de a avea un loc de muncă (art. 27). Mai mult, persoanele cu dizabilități trebuie de asemenea să devină angajatori, manageri sau formatori în cadrul serviciilor de sprijin specifice dizabilității. Implementarea articolului 19 va contribui astfel la eliminarea angajării în locuri de muncă special destinate persoanelor cu dizabilități.

93. Pentru ca toate persoanele cu dizabilități să se bucure de un nivel de trai adecvat (art. 28), statele părți trebuie să le asigure, printre altele, accesul la servicii de sprijin care să le permită să trăiască independent. Așadar, este o obligație a statelor părți să asigure accesul la servicii,

---

¹³ Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități, Comentariul general nr. 4 (2016), Dreptul la educație incluzivă.

dispozitive și alte forme de asistență pentru nevoile generate de dizabilități, care să fie corespunzătoare și la prețuri accesibile, în special pentru acele persoane cu dizabilități care trăiesc în sărăcie. Mai mult, este necesar accesul la programe publice și subvenționate de asigurare de locuințe în cadrul comunității. Se consideră că este contrar Convenției ca persoanele cu dizabilități să fie nevoite să suporte cheltuielile legate de dizabilitate.

94. Pentru a influența și a participa la luarea deciziilor care au impact asupra dezvoltării comunității lor, toate persoanele cu dizabilități trebuie să se bucure și să-și exercite drepturile de a participa la viața politică și publică (art. 29) personal sau prin organizația lor. Un sprijin adecvat poate oferi o asistență valoroasă persoanelor cu dizabilități în exercitarea dreptului lor de a vota, de a lua parte la viața politică și de a coordona chestiuni publice. Este important să se asigure ca asistenții sau alt personal de sprijin să nu restrângă sau să abuzeze de opțiunile persoanelor cu dizabilități când acestea își exercită dreptul la vot.

95. Viața culturală, recreerea, timpul liber și sportul (art. 30) sunt dimensiuni importate ale vieții integrate în comunitate prin care se poate urmări și realiza incluziunea, de exemplu făcând în așa fel încât evenimentele, activitățile și facilitățile să fie accesibile persoanelor cu dizabilități și incluzive. Asistenții personali, ghizii, cititorii, interpreții profesioniști în limbajul semnelor și în comunicarea tactilă, printre alții, contribuie la integrarea în comunitate conform voinței și preferințelor persoanelor cu dizabilități. Este important ca folosirea oricărui fel de sprijin să se considere ca parte a cheltuielilor legate de dizabilitate din moment ce astfel de servicii de sprijin stimulează integrarea în cadrul comunității și viața independentă. Asistenții necesari pentru participarea la activități culturale și de petrecere a timpului liber trebuie să dispună de intrare gratuită. De asemenea nu trebuie să fie restricții în ceea ce privește când, unde și pentru ce fel de activități să fie utilizată asistența, pe plan național și internațional.

96. Datele și informațiile trebuie dezagregate în mod sistematic (art. 31) pe criteriul dizabilității în toate sectoarele inclusiv cu privire la locuință, organizarea traiului de zi cu zi, formele de protecție socială precum și accesul la o viață independentă, la sprijin și la servicii. Informațiile trebuie să permită efectuarea regulată a unor analize privind modul în care au progresat dezinstituționalizarea și tranziția către servicii de sprijin în cadrul comunității. Este important ca indicatorii să reflecte circumstanțele particulare din fiecare stat parte.

97. Cooperarea internațională (art. 32) trebuie organizată astfel încât să asigure ca ajutorul străin să fie investit în servicii de sprijin în cadrul comunităților locale care să respecte voința și preferințele persoanelor cu dizabilități și să le întărească dreptul de a alege unde, cu cine și cu ce fel de organizare a traiului de zi cu zi doresc să trăiască, conform articolului 19. Investirea banilor obținuți în cadrul cooperării internaționale în dezvoltarea de noi instituții sau locuri de internare sau modele de îngrijire în instituții nu este acceptabilă deoarece conduce la segregarea și izolarea persoanelor cu dizabilități.

V. Implementarea la nivel național

98. Comitetul ia notă de faptul că statele părți se pot confrunta cu provocări pe plan național atunci când implementează dreptul de a duce o viață independentă integrată în comunitate. Totuși, conform conținutului normativ și obligațiilor evidențiate mai sus, statele părți trebuie să ia următoarele măsuri pentru a asigura implementarea în totalitate a articolului 19 din Convenție:

(a) Să abroge toate legile care împiedică orice persoană cu dizabilități, indiferent de tipul de deficiență, să aleagă unde, cu cine și în ce mod să trăiască, inclusiv dreptul de a nu fi instituționalizată ca urmare a oricărui tip de dizabilitate;

(b) Să adopte și să pună în aplicare legi, standarde și alte măsuri cu scopul de a face ca toate comunitățile și mediile precum și informațiile și comunicațiile să fie accesibile tuturor persoanelor cu dizabilități;

(c) Să asigure ca programele de protecție socială să satisfacă nevoile unei game variate de persoane cu dizabilități pe bază de egalitate cu ceilalți;

(d) Să introducă principiul designului universal atât în spațiul fizic cât și în cel virtual, în politici, legi, standarde și alte măsuri, inclusiv în monitorizarea realizării/implementării obligațiilor.

Să-și revizuiască normativele din domeniul construcțiilor pentru ca acestea să fie în conformitate cu principiile designului universal și cu îndrumările legislative privind construcțiile așa cum au fost evidențiate în Comentariul general al Comitetului nr. 2 (2014), Accesibilitatea;

(e) Să acorde tuturor persoanelor cu dizabilități drepturi substanțiale și procedurale de a duce o viață independentă integrată în comunitate;

(f) Să informeze persoanele cu dizabilități despre dreptul lor de a duce o viață independentă integrată în comunitate într-un mod pe care îl înțeleg și să asigure activități de pregătire și emancipare a persoanelor cu dizabilități cu scopul ca aceste persoane să învețe cum își pot impune drepturile;

(g) Să adopte strategii clare și cu adresă precisă în vederea dezinstituționalizării, cu precizarea unor termene și cu bugete adecvate pentru eliminarea tuturor formelor de izolare, segregare sau instituționalizare a persoanelor cu dizabilități. O atenție specială trebuie acordată persoanelor cu dizabilități psihosociale și/sau intelectuale și copiilor cu dizabilități aflați în prezent în instituții;

(h) Să conștientizeze și să abordeze atitudinile și stereotipiile negative în legătură cu persoanele cu dizabilități și să asigure transformarea comunității în încercarea de a dezvolta servicii individualizate și accesibile;

(i) Să asigure ca participarea persoanelor cu dizabilități, personal sau prin organizațiile lor reprezentative, să aibă rolul unui pivot în transformarea serviciilor de sprijin și a comunităților, precum și în conceperea și implementarea strategiilor de dezinstituționalizare;

(j) Să conceapă politici și îndrumare legislative ample și să aloce resurse financiare pentru construirea de locuințe, clădiri, spații publice și mijloace de transport la preț accesibil și accesibile, paralel cu o limită de timp adecvată pentru implementarea acestora, precum și sancțiuni care să fie efective, descurajante și proporționale pentru încălcările comise de autoritățile publice sau private;

(k) Să aloce resurse în dezvoltarea de servicii de sprijin corespunzătoare și suficiente, personalizate, coordonate de „beneficiar” și autogestionate pentru toate persoanele cu dizabilități, cum ar fi asistență personală, ghizi personali, cititori personali, interpreți profesioniști în limbajul semnelor personali;

(l) Să conceapă modalități de optimizare a raportului calitate/preț pentru serviciile de sprijin adresate persoanelor cu dizabilități care trăiesc independent în cadrul comunității și care să țină cont de conținutul normativ al articolului 19;

(m) Să înființeze mecanisme de monitorizare a instituțiilor și serviciilor rezidențiale existente, strategii de dezinstituționalizare și de implementare a vieții independente integrate în comunitate, fără a scăpa din vedere rolul structurilor de monitorizare independente; și

(n) Monitorizarea și implementarea prevăzute în articolul 19 trebuie să se facă cu consultarea și participarea deplină a persoanelor cu dizabilități prin intermediul organizațiilor lor reprezentative.